

## KERSTMIS



25 en 26 december



# doelgroepen doelstellingen vakken kerndoelen

## KERSTMIS

De kersttijd is een periode vol tegenstrijdigheden: oprechte devotie, overdadige maaltijden, huiselijke gezelligheid, bijzondere gerechten als kerststollen, kerstkransen en wild bij het avondeten, een kerstboom met lichtjes, feestverlichting in de straten en winkels, cadeautjes onder de boom en vredesboodschappen van de wereldleiders, onder wie de Paus en koningin Beatrix, én – voor leerlingen niet onbelangrijk - twee weken vakantie. De verschillende aspecten van Kerstmis spreken de een meer aan dan de ander, maar voor de meeste mensen is het toch een feestelijke periode.

In deze lesbrief gaan we wat dieper in op de religieuze betekenis en de oorsprong van het feest, staan we stil bij het overdadige en commerciële karakter en kijken we naar relatie tussen kerst en vrede(swensen).



### Doelgroep

Leerlingen van groep 7 en 8 van het basisonderwijs (10-12 jaar)

### Vakken en kerndoelen

Oriëntatie op mens en wereld

*Samenleving 17:* De leerlingen kunnen overeenkomsten en verschillen noemen tussen enkele geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen. Het gaat dan met name om leefgewoonten en feest- en gedenkdagen.

Geestelijke stromingen

### Doelstellingen

De leerling kent diverse, wezenlijke aspecten van het kerstfeest:

- De oorsprong van Kerstmis en Kerstmis als religieus feest
- Het commerciële karakter
- De relatie tussen kerst en vrede

# W

werkbladen





### De oorsprong van Kerstmis

Met Kerstmis (25 december) vieren christenen de geboorte van Jezus en dus zijn verjaardag. Maar dat is lang niet altijd het geval geweest. In de eerste eeuwen van onze jaartelling is het onder christenen nog helemaal niet gebruikelijk om verjaardagen of naamdagen te vieren. Zij beschouwen het vieren van verjaardagen als een heidense gewoonte. Alleen de Romeinen vierden verjaardagen. Op 25 december vierden die het feest van Mithras, de god van de onoverwinnelijke zon.

Jezus is ook helemaal niet op 25 december van het eerste jaar van onze jaartelling geboren. Over zijn precieze geboortedatum is men het niet eens, maar volgens sommigen is hij al 2 jaar voor onze jaartelling in oktober geboren.

Romeinen die zich tot het christendom bekeren, houden vast aan hun gewoonte om verjaardagen te vieren.

Omdat Jezus beschouwd wordt als het 'Licht' van de wereld, besluit paus Liberius in het jaar 354 dat voortaan de geboorte van Jezus op 25 december gevierd moet worden met een speciale mis, de kerstmis.



1. Waarom denk je dat paus Liberius besluit dat Kerstmis juist op 25 december gevierd moest worden?

Veel volken vieren midden in de donkere winter feest om de komst van het licht te begroeten. De Germanen vieren rond 25 december midwinter- of joelfeesten. Dat zijn feesten van dankbaarheid voor wat geweest is en hoop voor wat nog komen moet. Ze duren 13 dagen en 12 nachten (van 24 december tot 6 januari) en sluiten direct aan op de grote slachttijd. Er wordt niet gewerkt, maar wel enorm veel gegeten, gedronken en lawaai gemaakt. Het lawaai is bedoeld om de geesten die tegen het einde van het jaar te voorschijn komen te verjagen. Ook worden er enorme vreugdevuren aangestoken in een poging om de stervende zon te laten herleven.

Veel heidense Europeanen hebben de gewoonte om bomen te aanbidden. Na hun bekering tot het christendom blijft dit voortleven in de Scandinavische gewoonte om met nieuwjaar huizen en schuren te versieren met groenblijvende (dennen)takken. Hiermee wordt de overwinning van het leven op de dood uitgebeeld. Ook het maken van kransen van hulst is een populaire kersttraditie die we hebben overgenomen van de 'heidenen'. De oude Romeinen gebruiken hulsttakken om tempels te versieren tijdens de Saturnalia, een zeven dagen durend midwinterfeest dat gewijd is aan Saturnus, god van de landbouw. Bij dat feest hoort ook het uitdelen van geschenken. De kerstboom, zoals wij die nu kennen, komt uit Frankrijk. Daar wordt in 1605 in Straatsburg de eerste versierde dennenboom op kerstdag in de grond gezet. Van daar uit verspreidt de kerstboom zich verder over West-Europa.

Net zoals wij Sinterklaas kennen die cadeautjes rondbrengt, heeft in andere landen de Kerstman diezelfde rol. In Engeland heet hij Father Christmas, in Rusland Grootvader Vorst en in de Verenigde Staten Santa Claus. Santa Claus is een verbastering van Sinterklaas. Nederlandse emigranten namen hun Sinterklaas met zijn daarbij horende tradities 'mee' naar de andere kant van de Atlantische Oceaan.



2. Welke onderdelen van het kerstfeest hebben wij overgenomen van heidense culturen?
3. Maak een opstel waarin je beschrijft hoe Sinterklaas op 6 december niet naar Spanje teruggaat, maar naar Amerika vertrekt.

**Is gezelligheid te koop?**

Van een christelijk feest waarbij de geboorte van Jezus gevierd wordt, is het kerstfeest steeds meer een feest geworden waarbij het gezellig samenzijn het belangrijkste is.

Deze gezelligheid mag best wel wat geld kosten: De laatste jaren werd in Nederland tussen 0,7 en 1 miljard euro uitgegeven aan kerstversieringen, kaarsen, kerstbomen enzovoorts.

De Nederlanders besteden daarnaast nog eens 0,5 miljard euro om met de kerst iets lekkers op tafel te zetten.



1. Maak aan de hand van reclamefolders een boodschappenlijstje met artikelen die nodig zijn voor een gezellig kerstfeest. Maak een indeling in soorten kerstspullen.
2. Zijn er dingen bij die herinneren aan de christelijke kerstviering: namelijk de viering van de geboorte van Jezus Christus?
3. Geef je eigen omschrijving van het begrip gezellig. Wanneer is Kerstmis voor jou gezellig?



Pas vanaf ongeveer 1900 wordt de kerstman algemeen bekend. Hij is ontstaan uit Sinterklaas, die door Nederlandse emigranten naar Amerika gebracht wordt; zijn naam verandert daar in Santa Claus.

De Amerikanen vervangen de mijter door een muts, bedenken er een arrenslee en een span rendieren bij en verplaatsen de viering naar Kerstmis. Vervolgens exporteren ze Santa als de kerstman weer naar Europa.



De vrijgevigheid van Santa is te vergelijken met die van Sint. Wel is deze vrijgevigheid meer gericht op volwassenen.



4. Noem de overeenkomsten en verschillen tussen Sinterklaas en de Kerstman.

Er worden in Nederland in december 210 miljoen kerst- en nieuwjaarskaarten verstuurd. Hiervoor worden 10 duizend extra postbodes en postsorteerders ingeschakeld.



5. Hoeveel kerstkaarten ontvangt de Nederlander gemiddeld?
6. Op deze kerstkaarten staat vaak hetzelfde: *Prettige Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar*. Verzin zelf een originele kerst- en nieuwjaarswens en zet die op zelfgemaakte kerstkaarten.

### Vredeswensen

Je kijkt naar de STER-reclame. Je ziet op televisie een stel stoere mannen. Ze dragen kleren van zwart leer, met veel metaal eraan. De meesten hebben een snor of baard. Als je goed kijkt zie je hun tatoeages. Ze zijn aan het vechten. Geen groep die je graag in het donker tegen komt. Dan gaat de deur open. De man die de leider is, krijgt een envelop. Hij gaat er even voor zitten. Dan biggelt een traan over zijn wang. Het is een kerstkaart van zijn moeder.



1. Die grote sterke stoere man is ontroerd door een kerstkaart van zijn moeder. Misschien hebben ze wel ruzie gehad omdat hij zo stoer doet. Je kunt een kerstkaart ook gebruiken om iets goed te maken. Is er iemand met wie jij iets goed te maken hebt? Wat schrijf je op je kaart?
2. Nu we het toch over kerstboodschappen of kerstwensen hebben; waarschijnlijk heb je thuis je naam op een paar kerstkaarten gezet. Die kaarten zijn verstuurd namens jullie gezin, aan opa en oma, vrienden of burens. Misschien heb je ook zelf al kaarten verstuurd. Maar heb je al samen met je groep een kaart verstuurd? Is er iemand die volgens jullie hele groep een kerstkaart verdient? En welke tekst zet je dan op die kaart? Teken het maar.

Veel mensen luisteren met plezier naar de kerstboodschap van onze koningin. De inhoud van deze kerstwens wordt geheel door haarzelf geschreven (de troonrede met Prinsjesdag niet). De woorden vrede en hoop staan vaak in een kerstboodschap. Ze horen bij Kerstmis.



3. We helpen de koningin met haar kerstboodschap. Wat vind jij woorden die absoluut in een kerstboodschap moeten? Vrede en hoop heb je nu al. Welke acht kies je er verder bij? Met jouw groep bepaal je de volgorde van tien woorden.
4. Het is natuurlijk een hele eer, het uitspreken van een kerstboodschap. Wie zou de koningin mogen vervangen, wanneer zij dit jaar verhinderd is? Je kunt erover nadenken wie voor jou de belangrijkste persoon van het jaar 2000 is. Beargumenteer je keuze.

Het woord vrede hoort zó bij Kerstmis en bij het kerstfeest vieren, dat er soms zelfs midden in een oorlog even gestopt wordt met vechten. Zo'n pauze in een oorlog heet een bestand. En als het met kerst is, spreek je van een kerstbestand. In de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) stoppen op een heleboel plekken de Engelsen en Duitsers met schieten. Het is een idee van die soldaten zelf. Hun generaals zijn het er vaak niet mee eens. De soldaten beschieten elkaar kort daarvoor nog vanuit loopgraven. Tussen de vijanden ligt een stuk grond dat niemandsland wordt genoemd. Er wordt over en weer een kerstwens geschreeuwd. Zo begint het spontane kerstbestand.



5. Kijk met je groep hoeveel kerstliederen er zijn met het woord vrede erin. Als je het moeilijk vindt of geen kerstliederen kent, vraag dan of de leerkracht een kerst-cd opzet.

# H

Handleiding



## De oorsprong van Kerstmis

Het kerstfeest, zoals dat gevierd wordt, is opgebouwd uit verschillende lagen. Allereerst ligt hieraan een natuurfest ten grondslag, dat in het midden van de donkere winter werd gevierd en waarin men verlangend uitzag naar het komend licht. Het Grieks-Romeinse feest van de zonnegod en de zonnecultus bleken te passen op het levensverhaal van Jezus. Jezus werd gezien als het Licht in de wereld. Christenen namen van het oude heidense zonnefeest de datum (25 december) aan als de geboortedag van Jezus en hebben er ook de feestdag van gemaakt om zijn geboorte liturgisch te vieren. Zij hebben er een bijbelse inhoud aan gegeven: de geboorte van het licht.

Jezus is eigenlijk niet op 25 december geboren. Ook hier gaat het niet om geschiedenis, maar om op een levensbeschouwelijke manier iets duidelijk te maken. Op 25 december werd de geboortedag van de Romeinse zonnegod Mithras gevierd. In deze donkere tijd van het jaar moest Mithras zorgen voor licht, vruchtbaarheid en nieuw leven.

De bedoeling van opdracht 1 is dat de leerlingen begrijpen dat het niet zo belangrijk is dat 25 december de feitelijke geboortedag van Jezus is, maar dat de katholieke kerk een bestaand heidens feest heeft overgenomen en veranderd in een van de belangrijkste christelijke feestdagen. Deze opdracht kan zowel individueel als klassikaal gemaakt worden. De New Catholic Encyclopedia zegt daarover: "De geboortedatum van Jezus Christus kan slechts bij benadering berekend worden." Over de datum die men voor Christus' geboorte gekozen heeft, wordt gezegd: "De datum 25 december komt niet overeen met Christus' geboorte maar met het feest van de Natalis Solis Invicti, het Romeinse zonnefeest ten tijde van de zonnewende."

Als Jezus niet op 25 december werd geboren, wanneer dan wel? Uit de hoofdstukken 26 en 27 van Mattheüs maken wij op dat Jezus stierf ten tijde van het joodse Paschafeest, dat begon op 1 april 33 v. Chr.\* Bovendien licht Lukas 3:21-23 ons erover in dat Jezus ongeveer 30 jaar was toen hij met zijn bediening begon. Aangezien zijn aardse bediening 3½ jaar duurde, was hij bij zijn dood ongeveer 33½ jaar oud. Christus zou 6 maanden later, dus om en nabij 1 oktober, 34 zijn geworden. Als wij terugtellen om te zien wanneer Jezus geboren werd, komen wij niet op 25 december of 6 januari maar rond 1 oktober van het jaar 2 v. Chr.\* uit. \*De definitieve christelijke jaartelling werd pas eeuwen later vastgesteld.

Het is ook vermeldenswaard dat Bethlehem en omgeving in de maand december aan koud winterweer, gure regens en soms sneeuw onderhevig is. Men treft in die tijd 's nachts geen herders met hun kuddes buiten aan, in oktober nog wel.



1. De reden dat paus Liberius besluit om Kerstmis voortaan op 25 december te vieren, is om het heidens zonnewendefeest te doen vergeten; ook door Jezus als 'het Licht van de wereld' te vereren, raakt de oorspronkelijke verering van Mithras als god van de zon op de achtergrond.
2. Lampjes in de boom, kaarsen branden, het zetten van de boom, groene takken, enz.

## Is gezelligheid te koop?

Het doel van werkblad 3 is stil te staan bij enkele niet-religieuze achtergronden van het kerstfeest, die we kunnen samenvatten onder de noemer 'gezelligheid'. Van Dale geeft de volgende omschrijvingen van het begrip gezelligheid:

- aangenaam verkeer, genoeglijk samenzijn
- aangename, behaaglijke inrichting, prettige atmosfeer

Wie de overstelpende hoeveelheid reclamefolders ziet, zal echter eerder denken dat gezelligheid iets is, wat te koop is. Het verwennen van kinderen met geschenken met Sinterklaas en kerst is een trend die in de rijke landen soms absurde proporties aanneemt. Fabrikanten en hun reclamebureau doen er alles aan kinderen zo te beïnvloeden met reclameboodschappen en tekenfilms dat ze gaan denken dat ze bepaald speelgoed moeten hebben om erbij te horen. Kinderen van arme ouders gaan zich erdoor nog meer als 'losers' voelen.



1. Laat de kinderen reclamefolders en kranten van huis meenemen. Voorbeeld van een indeling: kerstversiering / verlichting / eten en drinken / kerstwensen / cadeaus.
4. Enkele mogelijke antwoorden:  
Sint wordt vergezeld door zwartepieten en verplaatst zich per paard en per stoomboot. Santa verplaatst zich per arrenslee voortgetrokken door rendieren. Sinterklaas wordt gevierd op 5 of 6 december en Santa op 25 december. Beiden brengen geschenken, maar Sinterklaas richt zich meer op kinderen dan kerst.
5. 210 miljoen kaarten gedeeld door 16 miljoen inwoners: gemiddeld 13 kaarten.
6. Laat alle kerstwensen op het bord schrijven en bespreek ze met de klas.

### Vredeswensen

Op werkblad 4 kijken we naar de relatie tussen kerst en vrede, op kleine schaal met de kerstwensen die we elkaar sturen, op grote schaal met de kerstbestanden die in oorlogen worden afgesproken.



1. Dit is een individuele opdracht. Natuurlijk zullen er kinderen zijn die niets goed te maken hebben. U als leerkracht kunt hen helpen met dingen die in de klas gebeurd zijn. Wanneer er dan nog niets opborrelt, kunt u de volgende suggesties geven: Welke kerstkaart kunnen voetbalsupporters elkaar sturen?
2. Dit is een opdracht die uw leerlingen in een groep uitvoeren. Bij het begin van de opdracht kunnen ze na gaan, waardoor ze dit jaar het meest geraakt zijn. Zo kunnen ze bijvoorbeeld een kaart sturen naar de slachtoffers van een recentelijk gebeurde ramp. Is er een plaatselijk iemand die wel een steuntje in de rug kan gebruiken door middel van een kerstkaart?
3. Deze opdracht is een klassikale. Tijdens een kringgesprek onderzoekt u met uw groep begrippen die bij een kerstboodschap horen. Als het moeilijk is om de goede woorden te vinden, kunt u suggereren om te starten met woorden die er absoluut niet inhoren. Het tegenovergestelde ervan past er dan namelijk wel in.
4. Dit is een individuele opdracht. U kunt uw kinderen een categorie laten bepalen. Moet degene die de kerstboodschap uitspreekt iemand uit de politiek zijn, of een bekende sporter? Wie was voor hen de belangrijkste persoon van het afgelopen jaar? En waarom?
5. De opdracht van het inventariseren van het woord vrede in kerstliedjes is er een die u kunt laten uitvoeren aan de hand van het luisteren naar kerstliedjes.

**Meer informatie op internet**

<http://www.kerst.net>  
Alles over Kerstmis

<http://Kerstmis.startkabel.nl>  
Startpagina met veel links naar Kerstmis

<http://kerst.startpagina.nl>  
Startpagina met veel links naar Kerstmis

<http://www.webbers.nl/feesten/kerstmis>  
Startpagina voor en door kinderen over Kerstmis

<http://web.inter.nl.net/users/R.Hiddinga/kids/gel/kindex.htm>  
Kerstliedjes

<http://www.speelzolder.com/kerst/index.htm>  
Spellen, moppen, liedjes, verhalen, recepten en nog veel meer over Kerstmis

<http://www.knutselidee.nl/startkerst.htm>  
Knutselen rond Kerstmis

